

Μνημείο Μικρασίας και Μικρασιατών

Ελένη Βολονάκη

Η Μικρά Ασία από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα κατέχει σπουδαία θέση στη συλλογική εθνική συνείδηση, καθώς φέρει ένα πλούσιο ιστορικό παρελθόν και μακραίωνη ιστορία. Η αφετηρία της τοποθετείται χρονικά στα μέσα του 11^{ου} π.Χ. αι., όταν τα πρώτα ελληνικά φύλα, εγκαθιδρύοντας αποικίες στα παράλια της μικρασιατικής γης –με επίκεντρο την Ιωνία, κατάφεραν να θέσουν τα θεμέλια του πολιτισμού της κλασικής αρχαιότητας.

Η Ιωνία ήταν η πατρίδα του Ομήρου, του μεγάλου διδασκάλου των Ελλήνων αλλά και του μεγάλου επικού ποιητή που επηρέασε με τα έπη του, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια, όλον τον δυτικό κόσμο. Στην ιωνική διάλεκτο έγραψαν οι λυρικοί ποιητές, όπως ο [Τυρταίος](#), ο [Αρχίλοχος](#) και άλλοι. Στην Ιωνία γεννήθηκε ο Ηρόδοτος, ο πατέρας της ιστορίας. Εδώ γεννιέται η φιλοσοφία, όταν οι πρώτοι φιλόσοφοι υιοθετούν έναν νέο ορθολογικό τρόπο εξήγησης της φυσικής πραγματικότητας.

Η Έφεσος –το κέντρο του Πανιωνίου, του ιωνικού δωδεκάπολου του Ηροδότου, που περιελάμβανε δέκα ιωνικές πόλεις, τη Σάμο και τη Χίο. Εδώ γεννήθηκε η Επιστήμη, η Φυσική Φιλοσοφία και η Διαλεκτική · μπήκαν οι βάσεις της Λογικής, των Μαθηματικών και της Μουσικής. Μελέτησαν και δίδαξαν ο Θαλής ο Μιλήσιος, ο Αναξαγόρας, ο Αναξίμενης, ο Αναξίμανδρος, ο Πυθαγόρας · εδώ γεννήθηκε η έννοια του (κοινωνικού) ατόμου. Στην πολιτική φιλοσοφία των Ιώνων βρίσκουμε τις πρώτες μορφές δημοκρατίας.

Στους μετέπειτα αιώνες, ο ελληνικός πολιτισμός εξακτινώθηκε σε ολόκληρη τη Μικρά Ασία, χάρη στις εκστρατείες και την «κοινοπολιτεία» του Μεγάλου Αλεξάνδρου, και εδραιώθηκε την εποχή των επιγόνων του στα Ελληνιστικά Βασίλεια. Η πορεία του δεν ανακόπηκε ούτε με τη ρωμαϊκή κατάκτηση. Αντίθετα, βρήκε γόνιμο έδαφος άνθησης στην εκχριστιανισμένη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

Η πτώση της Πόλης το 1453 σήμανε το τέλος της χιλιετούς ιστορίας του βυζαντινού ελληνισμού και την κυριαρχία, πλέον, των τουρκικών φύλων. Αφού ολοκληρώθηκε η κατάκτηση της Μικράς Ασίας από τους Οθωμανούς, οι υπόδουλοι χριστιανικοί πληθυσμοί κατά τους δύο τρεις πρώτους αιώνες βίωσαν διωγμούς και καταπιέσεις. Από τον 14^ο μέχρι τον 17^ο αιώνα η εικόνα της Μικράς Ασίας χαρακτηρίζεται από καταστροφή και ερήμωση με εξαιρετικά μικρό πληθυσμό.

Στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας, η Εκκλησία λειτουργούσε ως ο μοναδικός «εθνικός» θεσμός. Οι Ελληνορθόδοξοι είχαν αρχηγό τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την πιστή αφοσίωση των ορθοδόξων υποτελών του σουλτάνου και

για τις κοσμικές τους υποθέσεις. Στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας, η Εκκλησία λειτουργούσε ως ο μοναδικός «εθνικός» θεσμός. Από τα τέλη του 16^{ου} αι. και έπειτα, οι συνθήκες για τους υπόδουλους χριστιανούς άρχισαν σταδιακά να βελτιώνονται. Δημιουργείται ο οθωμανικός «εκδυτικισμός» στο πλαίσιο της εξουσίας και καθιερώνεται η αρχή της «οθωμανικότητας», δηλαδή η αρχή της ισότητας όλων των υπηκόων του κράτους, ανεξάρτητα από τη θρησκεία τους. Το κλίμα που δημιουργείται είναι ευνοϊκό για τους Έλληνες και έτσι παρατηρείται μια δημογραφική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του ελληνισμού της Μικράς Ασίας. Το σκηνικό αλλάζει στις αρχές του 20^{ου} αι. Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους (1912 και 1913) εντάθηκαν οι εκτοπισμοί των Μικρασιατών Ελλήνων. Το 1919 έγινε η απόβαση του ελληνικού στρατού στην Μικρά Ασία, η οποία σήμανε την αρχή μιας διεθνούς σύρραξης. Το 1920 η Ελλάδα ανέλαβε τη διοίκηση της περιοχής αυτής αλλά η αναμέτρηση του ελληνικού στρατού με τον τουρκικό στρατό του Κεμάλ Ατατούρκ κατέληξε σε πανωλεθρία των Ελλήνων το καλοκαίρι του 1922, με επακόλουθο τη μαζικό έξοδο του άμαχου πληθυσμού. Η «εθνική καταστροφή» ολοκληρώθηκε με την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών. Έκτοτε, η χρονολογία 1922 ανακαλεί στην ελληνική εθνική μνήμη την «Καταστροφή της Μικράς Ασίας», η οποία σήμανε οριστικά το τέλος τριών χιλιετιών ελληνικής παρουσίας στη Μικρά Ασία.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουν παρουσιαστεί από το βιβλίο «Προσφυγικοί Συνοικισμοί» από το Αρχείο Διεύθυνσης Κοινωνικής Πρόνοιας Μεσσηνίας, οι πρώτοι πρόσφυγες έφτασαν στο λιμάνι της Καλαμάτας το φθινόπωρο του 1914, δηλαδή μετά την είσοδο της Τουρκίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε οι Τούρκοι άρχισαν τις διώξεις των χριστιανικών πληθυσμών της Μικράς Ασίας. Το 1922, όμως, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών, έφθασε στη Μεσσηνία ένας μεγάλος πληθυσμός προσφύγων. Οι αρμόδιοι φορείς πήραν μέτρα για να επιτάξουν κάποιες αποθήκες ή κτήρια, και να κατασκευάσουν ξύλινους καταυλισμούς.

Ο πρώτος οικισμός με λίθινα σπίτια έγινε στην Ανάληψη το 1926. Προς τιμήν όλων αυτών των προσφύγων που κατέφυγαν στην Καλαμάτα και δημιούργησαν τον δικό τους οικισμό, δημιουργήθηκε στην πλατεία της εκκλησίας της Ανάληψης το παρόν μνημείο Μικρασίας και Μικρασιατών για να τιμήσει την μνήμη τους, τον αγώνα που πέρασαν προκειμένου να ξεκινήσουν από την αρχή μια νέα ζωή, την ιστορία που κουβάλησαν μαζί τους και μετέδωσαν στους απογόνους τους, την αγάπη για την πατρίδα τους, για τον ελληνισμό, για την ορθοδοξία. Το μνημείο αυτό θα γίνει σημείο αναφοράς όχι μόνο για τους απογόνους των Μικρασιατών αλλά και για όλους τους κατοίκους της Καλαμάτας καθώς και τους επισκέπτες της πόλης, για την ιστορία του ελληνικού πολιτισμού και την ένωση του ελληνορθόδοξου στοιχείου ανθρώπων από διαφορετικά μέρη με κοινή θρησκεία, γλώσσα και ιστορία.

Το ένα μέρος του μνημείου αναπαριστά τον χάρτη της Μικράς Ασίας κατά τη διάρκεια της τρισχιλιετούς παρουσίας και μεγαλουργίας του Ελληνισμού ανατολικά του Αιγαίου. Το δεύτερο τμήμα του έργου περιγράφει Μικρασιάτες, οι οποίοι απομακρύνονται από τον τόπο τους, μεταφέροντας τον πολιτισμό τους και την πίστη τους, μένοντας «πιστοί άχρι θανάτου», όπως παρατίθεται από την Αποκάλυψη του Ιωάννη. Οι «Μικρασιάτες πρόσφυγες» είχαν πολλά κοινά κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά: ήταν όλοι ορθόδοξοι χριστιανοί, πολιτισμικά αναγνωρίσιμοι ως Έλληνες και στην πλειονότητά τους ελληνόφωνοι.

Το μνημείο αυτό μας συγκινεί όλους, αποτελεί μία πράξη μνήμης και συμβολίζει τη διαχρονία της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Μας καλεί να τιμήσουμε την ιστορία της Μικράς Ασίας, τον ελληνικό πολιτισμό των κατοίκων της, μας καλεί να διατηρήσουμε τη μνήμη των αγώνων για την ελευθερία, για τη δημοκρατία, την ορθοδοξία και τον ελληνισμό. Μας καλεί να θυμόμαστε πάντα τη σημασία της διατήρησης της παράδοσης, του πολιτισμού, των ηθών και των εθίμων στη ζωή μας και στη σκέψη μας. Η πολιτισμική και εθνική μας παράδοση και ταυτότητα μπορεί να μας στηρίξει στο παρόν και να μας καθοδηγεί στο μέλλον.